

اولویت‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاهی

طاهره آقامیرزایی محلی، خدیجه بریمانی، جمیله آقاتبار رودباری، وحید فلاح*

چکیده

مقدمه: استقلال دانشگاه از الزامات ساختی و کارکردی آن است. این پژوهش با هدف اولویت‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل و صنعتی نوشیروانی انجام شد.

روش‌ها: پژوهش حاضر از نوع توصیفی-پیمایشی و در سال ۱۳۹۶ انجام شد. سی نفر از اعضای هیأت‌علمی دانشگاه صنعتی نوشیروانی و دانشگاه علوم پزشکی بابل که در زمینه آموزش عالی، آموزش و یادگیری دارای سابقه و تجربه بودند به عنوان خبرگان دانشگاهی به روش نمونه‌گیری هدف‌مند برای شرکت در مطالعه انتخاب شدند. جهت گردآوری داده‌ها، از پرسشنامه محقق‌ساخته ماتریس مقایسه‌های زوجی استفاده شد. روایی پرسشنامه به تأیید خبرگان دانشگاهی رسید. همچنین، نرخ ناسازگاری پرسشنامه در دانشگاه علوم پزشکی ۰/۰۸۵ و در دانشگاه صنعتی نوشیروانی ۰/۰۷۴ به دست آمد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش AHP با نرم‌افزار expert choice-11 استفاده شد.

نتایج: ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی به ترتیب اولویت، آزادی علمی با وزن ۱/۳۷، استقلال حقیقی با وزن ۱/۲۳، استقلال مالی با وزن ۱/۲۱، استقلال سازمانی و استقلال کارکنان با وزن ۰/۸۶ را به خود اختصاص داد. ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل به ترتیب اولویت استقلال مالی با وزن ۲/۳۳، استقلال حقیقی با وزن ۱/۲۵، استقلال سازمانی با وزن ۰/۹ و آزادی علمی ۰/۶۱، استقلال کارکنان با وزن ۰/۴۴ را به خود اختصاص داد.

نتیجه‌گیری: دستیابی به استقلال دانشگاهی مطلوب، یکی از نقاط قوت بسیار مهم نظام‌های آموزش عالی است. بررسی اولویت‌های استقلال دانشگاهی دو دانشگاه نشان داد، اهمیت هر بعد استقلال دانشگاهی تحت تاثیر رسالت و اهداف و کارکردهای آن دانشگاه قرار دارد و پیشنهاد می‌گردد برنامه‌ای برای حساس‌سازی نسبت به استقلال دانشگاهی و ارتقای تمامی ابعاد برای دستیابی به استقلال طرح‌ریزی گردد.

واژه‌های کلیدی: اولویت‌بندی، استقلال مالی، استقلال حقیقی، استقلال سازمانی، آزادی علمی، استقلال کارکنان.

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / خرداد ۱۳۹۷؛ ۱۸(۱۰): ۸۴ تا ۹۳

مقدمه

استقلال دانشگاه از الزامات ساختی و کارکردی آن است، زیرا پیچیدگی تخصصی دانش ايجاب می‌کند که دانشگاه‌ها

* نویسنده مسؤو: دکتر وحید فلاح (استادیار)، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد واحد ساری، ساری، ایران. vahidfallah20@yahoo.com
طاهره آقامیرزایی محلی، دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد واحد ساری، ساری، ایران.
(taghamirzaee@yahoo.com)؛ خدیجه بریمانی، دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد واحد ساری، ساری، ایران. (kh_barimani@yahoo.com)؛ جمیله آقاتبار رودباری، دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد واحد ساری، ساری، ایران. (j.aghatabar@yahoo.com)
تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۵/۲۵، تاریخ اصلاحیه: ۹۶/۸/۳، تاریخ پذیرش: ۹۶/۹/۴

مستقل باشند(۱). عموماً با اعطاء استقلال، مسؤولیت‌پذیری افزایش می‌یابد. تفویض نکردن مسؤولیت‌ها و اختیارات، انزوا و انفعال افراد و سازمان‌ها را در پی دارد و پاسخ‌گویی آن‌ها را کاهش می‌دهد. اعطاء استقلال به دانشگاه‌ها، سیاستی اصولی برای افزایش مسؤولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی و ایجاد ثبات است، اما پاسداری از استقلال واقعی دانشگاه و تبدیل نکردن آن به سازمانی متمرکز، به جای نظام آموزش عالی غیرمتمرکز، به آسانی صورت نمی‌پذیرد. از یک سو دانشگاه‌ها و جامعه علمی بر استقلال خود پافشاری می‌کنند و از سوی دیگر، به علت مشکلات اقتصادی و ساختار متمرکز، نیاز دانشگاه‌ها به کمک‌های

علمی است (۵). استقلال دانشگاهی در واقع برخورداری از آزادی و عدم پای‌بندی به مقررات دست و پاگیر دیوسالارانه دولتی در ارتباط با سازمان داخلی دانشگاه، مدیریت آن، توزیع داخلی منابع مالی، کسب درآمد از منابع غیر عمومی، استخدام کارکنان و شرایط تحصیل است (۶).

استقلال دانشگاهی رهایی از مداخلات غیر علمی در مدیریت موسسه و داشتن آزادی عمل در تخصیص منابع مالی، داشتن آزادی عمل در استخدام افراد و تعیین شرایط کار، داشتن آزادی عمل در گزینش دانشجویان، داشتن آزادی در طراحی و ارائه مواد درسی و داشتن آزادی در وضع معیارها و تعیین روش ارزیابی از کارکردهای استقلال دانشگاهی (استقلال سازمانی، استقلال کارکنان، استقلال مالی، استقلال حقیقی و آزادی علمی) است (۷).

در واقع دانشگاهی مستقل محسوب می‌شود که بتواند با استفاده از اساسنامه داخلی خود بخش وسیعی از تصمیمات را در زمینه‌های هدف‌گذاری و تعیین اولویت‌ها، آموزش، پژوهش، برنامه درسی و اعتبار مدارک، جذب و تخصیص منابع به مصارف مختلف، استخدام هیأت‌علمی و کارکنان و همچنین گزینش دانشجو، اتخاذ کند (۸).

میان استقلال دانشگاهی و جایگاه دانشگاه‌ها در نظام‌های رتبه‌بندی رابطه همبستگی وجود دارد. به اندازه‌ای که دانشگاه‌ها از استقلال آکادمیک برخوردار شوند، به همان میزان از رتبه‌های بهتری برخوردار می‌گردند (۹). نفیسی نیز در پژوهش خود آورده است، از جمله چالش‌هایی که آموزش عالی ایران با آن روبه‌روست، نداشتن استقلال نهادی و پاسخ‌گو نبودن دانشگاه در مقابل جامعه و یا به طور کلی، همه‌ذی‌نفعان است (۱۰). آراسته بیان کرده است که حقایق موجود آموزش عالی بیانگر آن است که نظام دیوانسالار و متمرکز کنونی توانایی هدایت مراکز آموزش عالی را ندارد (۱۱). جاودانی و همکاران نیز در تحقیق خود بیان می‌دارند که ۷۱٪ مدیران عالی نظام آموزش عالی ایران تمرکزگرایی، حاکمیت دیوانسالاری سنتی و شکل نگرفتن استقلال آکادمیک را جزو نقاط ضعف آموزش عالی ایران می‌دانند (۱۲).

در مطالعه روشن، ابعاد خودمختاری دانشگاهی مواردی چون آزادی عمل در تصمیم‌گیری و اجرای موارد مربوط به

مالی دولت هر روز بیش‌تر می‌شود. جذب منابع مالی، تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری، از موضوعات مهم در بحث استقلال دانشگاه‌هاست و منابع مالی، از ابزارهای کلیدی دولت برای کنترل آموزش عالی است و وابستگی مالی به معنای اجرای سیاست‌های دولت است (۲).

در دهه‌های اخیر به دلایل چندی دولت‌ها تشویق شده‌اند تا به دانشگاه‌ها استقلال بیش‌تری اعطا کنند، از جمله این که هر چه رشد تقاضا برای آموزش عالی بیش‌تر می‌شود دولت‌ها به نقش خود در ارتقای توسعه اقتصادی واقف‌تر می‌شوند، مطمئن شدن از اداره اثربخش نظام‌های آموزش عالی به طور فزاینده اهمیت می‌یابد. آشکار شده است که مدل قدیمی کنترل کامل از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در درازمدت ناپایدار است و در سراسر جهان در حال جایگزین شدن با سایر مدل‌هاست، یعنی تغییر حالت از دخالت گسترده متمرکز به استقلال بیش‌تر دانشگاه‌ها و تکیه بر شیوه‌های پیچیده‌تر نظارت و بررسی عملکرد (۳).

نتیجه بحث‌های یاد شده این است که ایفاء بسیاری از رسالت‌های امروزی دانشگاه در قبال جامعه، از قبیل مشارکت در توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از طریق پژوهش، نوآوری و توسعه یا انتقال فناوری‌های مورد نیاز جامعه، تربیت نیروی انسانی متخصص و مورد نیاز بازار کار و جامعه، توسعه و تعالی سرمایه انسانی جامعه، ارتقای فرهنگ و تمدن و صیانت از ارزش‌ها و سلامت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تنها با تکیه بر این مزیت نسبی دانشگاه (یعنی استقلال و آزادی علمی) میسر و معنی‌دار می‌شود. همچنین پاسخ‌گویی دانشگاه در برابر جامعه، قابلیت اعتماد و حفظ کیفیت و اعتبار علمی آن، با تکیه بر همین اصول بنیادین، مفهوم پیدا می‌کند (۴).

دستیابی به استقلال دانشگاهی مطلوب، مستلزم ایجاد ساختارهای مناسب در زمینه روابط قدرت و اختیار تصمیم‌گیری بین نظام‌های دانشگاهی و محیط پیرامون آن‌ها و تفویض اختیار تصمیم‌گیری به دانشگاه‌ها، در زمینه امور مرتبط با تعیین اهداف و اولویت‌ها و چگونگی دستیابی به آن‌ها است. نتیجه چنین امری نیز بروز و ظهور کارکردهای استقلال دانشگاهی در قالب استقلال سازمانی، استقلال کارکنان، استقلال مالی، استقلال حقیقی و آزادی

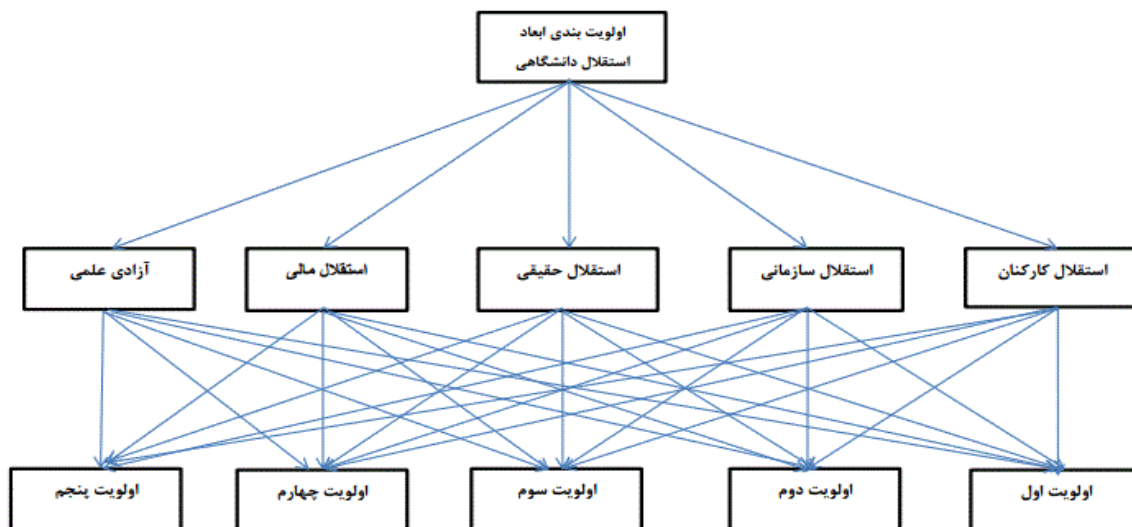
داد تا به بررسی تأثیر تغییرات سازمانی در دانشگاه بر آزادی علمی استادان بپردازد. وی به این نتیجه رسید که تغییرات سازمانی، آزادی علمی استادان را محدود ساخته‌اند (۱۷). در پژوهشی دیگر که بولاند (Boland) با عنوان "میزان آزادی بیان در دانشگاه روچستر" انجام داد، نشان داد که مداخلات سیاسی باعث تضعیف میزان آزادی علمی در ابعاد آزادی فکری و آزادی بیان شده است (۱۸).

از آنجا که بنظر می‌رسد سیاستگذاری‌های آموزش عالی از جمله اعطای آزادی عمل و استقلال به دانشگاهها در دو وزارتخانه (بهداشت و آموزش پزشکی، وزارت علوم تحقیقات فناوری) متفاوت است به منظور بررسی موضوع این دو دانشگاه مورد مطالعه قرار گرفت. بنابراین پژوهش حاضر با هدف اولویت‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی (استقلال مالی، استقلال حقیقی، استقلال سازمانی، آزادی علمی، استقلال کارکنان) از دیدگاه خبرگان دانشگاه فنی و مهندسی نوشیروانی و دانشگاه علوم پزشکی بابل صورت گرفت.

با توجه مطالب ارائه شده مدل مفهومی تحقیق به شکل زیر ارائه می‌گردد (شکل ۱).

انتخاب نوع مدیریت و روش اداره امور، تعیین اهداف، مأموریت‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، تصمیم‌گیری و اجرای موارد مربوط به تعیین مدیر و هیأت مدیره و موارد مربوط به نیروی انسانی و تأمین و توزیع درآمدها را شامل می‌شود (۱۳). در مطالعه کریمیان و همکاران که با روش پیمایشی انجام شده اعضای هیأت علمی نقش دو عامل عدم استقلال مالی و اداری و محدودیت اختیارات دانشگاه در گزینش استاد و دانشجو و مدیران و کارکنان را مهم‌تر از سایر عوامل دانسته‌اند (۱۴). همچنین نتایج تحقیق دیگر کریمیان و همکاران این بود که موانع مالی بیش‌ترین و موانع سیاسی کم‌ترین سهم را در تولید علم در دانشگاه‌های علوم پزشکی به خود اختصاص داده است (۱۵).

آقین و همکاران در پژوهشی نتیجه گرفتند که استقلال دانشگاه نه تنها با کیفیت تحقیقات دانشگاه، بلکه با استفاده کارآمدتر از منابع مالی دانشگاه نیز همبسته است. آن‌ها از جمله عوامل اصلی رتبه بالای دانشگاه را شیوه حکمرانی و تأمین مالی دانشگاه تشخیص دادند و پایین بودن رتبه دانشگاه‌های اروپایی را نسبت به دانشگاه‌های آمریکایی حاصل حکمرانی ضعیف، استقلال ناکافی و برخی از عوامل دیگر بیان کردند (۱۶). یکی از مهم‌ترین پژوهش‌ها پیرامون موضوع آزادی علمی را براون (Browyn) انجام

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-پیمایشی است که در سال ۱۳۹۶ انجام شد. جامعه آماری خبرگان دو دانشگاه صنعتی نوشیروانی و دانشگاه علوم پزشکی بابل به تعداد ۳۰ نفر (۱۵ نفر از دانشگاه علوم پزشکی و ۱۵ نفر از دانشگاه صنعتی) بودند که با توجه به هدف اصلی این پژوهش که رتبه‌بندی ابعاد استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاهی و مقایسه دیدگاه خبرگان در این دو دانشگاه بود، به دلیل جایگاه آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با استقلال دانشگاهی همچنین، دارا بودن سابقه و تجربه در زمینه آموزش عالی، آموزش و یادگیری، به روش نمونه‌گیری هدف‌مند و به صورت آگاهانه برای شرکت در مطالعه انتخاب شدند. پرسشنامه طبق هماهنگی قبلی و مراجعه حضوری نزد خبرگان و پس از توضیح اهداف پژوهش و کسب رضایت توسط ایشان تکمیل گردید. به منظور کسب نظرات خبرگان از پرسشنامه محقق ساخته ماتریس مقایسه‌های زوجی استفاده شده است. مدل AHP

اولین بار توسط توماس. ال. ساعتی در دهه ۱۹۷۰ به کار گرفته شد. این در حالی است که امروزه این مدل از جمله مهم‌ترین مدل‌های کارا در برنامه‌ریزی‌ها با ابعاد گوناگون کارآیی یافته است. این مدل با شناسایی و اولویت‌بندی عناصر تصمیم‌گیری شروع می‌شود. در فرایند سلسله مراتبی عناصر هر سطح نسبت به عنصر مربوطه خود در سطح بالاتر به صورت زوجی مقایسه شده و وزن آن‌ها محاسبه می‌شود. که این وزن‌ها را وزن نسبی می‌نامیم. سپس با تلفیق وزن‌های نسبی، وزن نهایی هر گزینه مشخص می‌گردد. کلیه مقایسه‌ها در فرایند سلسله مراتبی به صورت زوجی انجام می‌گیرد. در پژوهش فوق می‌خواهیم اولویت ابعاد استقلال دانشگاهی را از دید خبرگان بررسی کنیم به طور مثال ابتدا استقلال مالی را با استقلال حقیقی از این نظر مقایسه کرده و سپس این مقایسه را در مورد استقلال مالی با بقیه ابعاد استقلال انجام می‌دهیم. این مقایسه‌ها توسط ساعتی به مقادیر کمی ۱ تا ۹ تبدیل شده‌اند که در جدول زیر مشخص گردیده‌اند (۱۹).

جدول ۱: روش پاسخ دادن به پرسش‌ها و الگوی امتیازدهی

ارزش	اولویت	توضیح
۱	ترجیح یکسان	گزینه یا شاخص A نسبت به A اهمیت برابر دارد و یا ارجحیتی نسبت به هم ندارند.
۳	کمی مرجح	گزینه یا شاخص A نسبت به Z کمی مهم‌تر است.
۵	خیلی مرجح	گزینه یا شاخص A نسبت به Z مهم‌تر است.
۷	خیلی زیاد مرجح	گزینه A دارای ارجحیت خیلی بیشتری از Z است.
۹	کاملاً مرجح	گزینه A از Z مطلقاً مهم‌تر و قابل مقایسه با Z نیست.
۲ و ۴ و ۶ و ۸	بینابین	ارزش‌های، بین ارزش‌های ترجیحی را نشان می‌دهد، مثلاً ۸ بیانگر اهمیتی زیاده‌تر از ۷ و پایین‌تر از ۹ برای A است.

توجه: Z، i نماد معیارها هستند. برای مثال فرض کنید می‌خواهیم ۴ عنصر A, B, C, D را مقایسه کنیم.

معیار j	اولویت‌ها												معیار i					
B	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	A
C	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	A
D	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	A
C	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	B
D	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	B
D	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	C

اولویت‌بندی ابعاد استقلال از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم صنعتی نوشیروانی در جدول ۲ نشان داده شده است. میانگین بردار وزن در ماتریس مقایسه زوجی از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل به ترتیب از بیش‌ترین تا کم‌ترین، استقلال مالی با میانگین ۲/۳۳ بیش‌ترین اولویت را، استقلال حقیقی با میانگین ۱/۲۵، استقلال سازمانی با میانگین ۰/۹۱، آزادی علمی با میانگین ۰/۶۱ و استقلال کارکنان با میانگین ۰/۴۴ کم‌ترین اولویت دارد (جدول ۳).

جدول ۳: اولویت‌بندی ابعاد استقلال از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل

اولویت	ابعاد	میانگین بردار وزن در ماتریس مقایسه زوجی
۱	استقلال مالی	۲/۳۳
۲	استقلال حقیقی	۱/۲۵
۳	استقلال سازمانی	۰/۹۱
۴	آزادی علمی	۰/۶۱
۵	استقلال کارکنان	۰/۴۴

مقایسه دیدگاه خبرگان از دو دانشگاه صنعتی نوشیروانی و دانشگاه علوم پزشکی بابل نشان می‌دهد که بیش‌ترین اختلاف اولویت‌بندی ابعاد استقلال مربوط به استقلال مالی و آزادی علمی (۱/۱۲) و پس از آن استقلال کارکنان (۰/۴۲)، استقلال سازمانی (۰/۰۵) و در نهایت کم‌ترین اختلاف مربوط به استقلال حقیقی (۰/۰۲) است (شکل ۲).

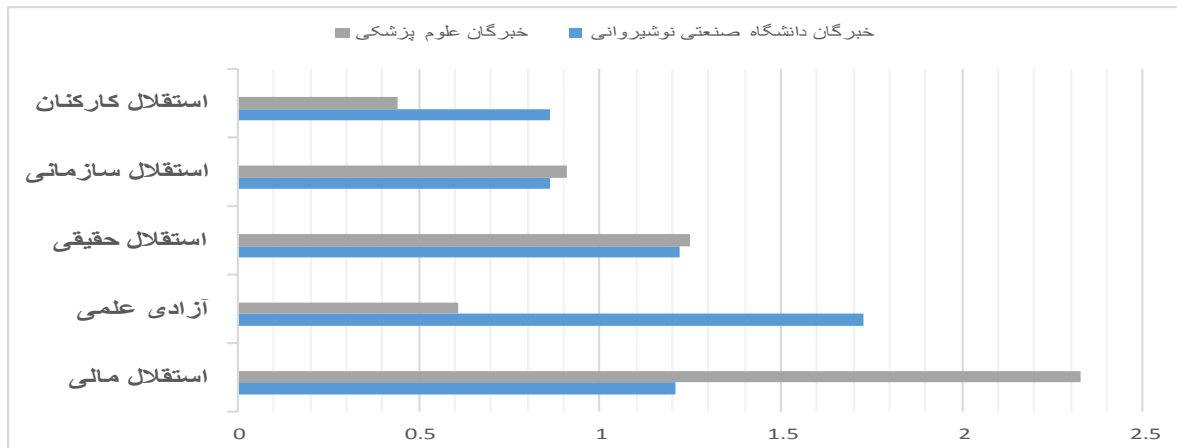
برای سنجش روایی پرسشنامه از نظرات خبرگان دانشگاهی استفاده گردید. همچنین، نرخ ناسازگاری پرسشنامه فوق در دانشگاه علوم پزشکی ۰/۰۸۵ و در دانشگاه صنعتی نوشیروانی ۰/۰۷۴ به دست آمده است و با توجه به این که از ۰/۱ کم‌تر است پرسشنامه پایا است و در نهایت جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار expert choice-11 استفاده شد.

نتایج

شرکت‌کنندگان در تحقیق حاضر شامل ۳۰ نفر از خبرگان دانشگاهی که شامل اعضای هیأت‌علمی دارای سوابق اجرایی در سطوح مختلف مدیریتی در دو دانشگاه بود. خبرگان دانشگاهی شامل ۴ نفر زن (۳/۱۳ درصد) و ۲۶ مرد (۷/۸۶ درصد)، ۸ نفر استادیار (۷/۲۶)، ۱۸ نفر دانشیار (۰/۶۰ درصد) و ۴ نفر استاد (۳/۱۳)، ۱۰ نفر (۳/۳۳ درصد) با سنوات اجرایی ۱-۱۵ سال در دانشگاه، ۲۰ نفر (۷/۶۶ درصد) با سنوات اجرایی ۱۵ سال به بالا در دانشگاه، ۱۵ نفر از دانشگاه صنعتی نوشیروانی و ۱۵ از دانشگاه علوم پزشکی بابل بودند.

جدول ۲: اولویت‌بندی ابعاد استقلال از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم صنعتی نوشیروانی

اولویت	ابعاد	بردار وزن در ماتریس مقایسه زوجی
۱	آزادی علمی	۱/۷۳
۲	استقلال حقیقی	۱/۲۳
۳	استقلال مالی	۱/۲۱
۴	استقلال سازمانی	۰/۸۶
۵	استقلال کارکنان	۰/۸۶

شکل ۲: مقایسه دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی و علوم پزشکی بابل

بحث

استقلال دانشگاه از الزامات ساختی و کارکردی آن است، زیرا پیچیدگی تخصصی دانش ایجاب می‌کند که دانشگاه‌ها مستقل باشند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی ابعاد استقلال به ترتیب اولویت شامل آزادی علمی، استقلال حقیقی، استقلال مالی، استقلال سازمانی، استقلال کارکنان است. در واقع به نظر می‌رسد اولویت اصلی خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی، داشتن محیطی عاری از تاثیرپذیری فعالیت‌های علمی از نگرش‌های سیاسی و همچنین اختیار ایجاد آزادی علمی برای اعضای هیأت علمی در تدریس، اداره کلاس و مباحث علمی است. اولویت دوم از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی، استقلال حقیقی بود که می‌تواند بیانگر این نکته باشد که خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی تمایل دارند دانشگاه به طور مستقل بتواند برنامه درسی رشته‌های تحصیلی را در تمام مقاطع (کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری) تدوین نموده و به طور کلی در اعتبارسنجی دوره‌های آموزشی و سازمانی و پذیرش دانشجو به طور مستقل عمل نماید. اولویت سوم استقلال مالی و اولویت چهارم و پنجم از دیدگاه خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی، استقلال سازمانی و استقلال کارکنان است. مسأله قابل توجه در اولویت‌بندی استقلال دانشگاهی در دانشگاه صنعتی در این مطالعه، فاصله کم

ابعاد استقلال دانشگاهی از یکدیگر، از نظر اهمیت وزنی و اولویت است که این موضوع این مسأله را به ذهن متبادر می‌نماید که در دانشگاه صنعتی نوشیروانی، استقلال دانشگاهی با یک دید کل‌گرا و سیستمی مورد توجه قرار گرفته است. به بیانی دیگر ابعاد استقلال دانشگاهی آن‌چنان که به نظر می‌آید از هم منفک نیستند و برای رسیدن به مفهوم واقعی استقلال دانشگاهی تمامی این ابعاد از اهمیت نه یکسان بلکه نزدیک به هم برخوردارند. به بیان دیگر، استقلال دانشگاهی از نظر خبرگان دانشگاه صنعتی موضوع نسبتاً ملموسی است. در واقع از این نظر استقلال دانشگاهی چیزی نیست که نباشد و باید به دست بیاید. بلکه چیزی است که وجود دارد ولی باید نمود بیشتری پیدا نماید. البته از طرفی اهمیت وزنی نزدیک به هم اولویت‌های ابعاد استقلال دانشگاهی می‌تواند نشانگر پیچیدگی کمتر محیط و رسالت و وظایف و برنامه‌های دانشگاه و یا تغییر و تحولات کمتر و وجود ثبات نسبی و یا حساسیت و دغدغه کمتر نسبت به استقلال دانشگاهی در این دانشگاه باشد. پایین‌تر بودن وزن استقلال مالی نسبت به آزادی علمی و حقیقی در دانشگاه نوشیروانی، می‌تواند نشان‌دهنده وجود دغدغه کمتر نسبت به مسایل مالی در آن دانشگاه، نداشتن مشکلات بودجه‌ای و یا کمتر مشکل داشتن از این لحاظ، با ثبات بودن برنامه‌های دانشگاه و تغییرات کمتر در برنامه‌های مرتبط با بودجه، وجود راه‌های متنوع تأمین منابع مالی و یا نظام عادلانه و

به موقع پرداخت حقوق و مزایا باشد که پیامد آن توجه شایسته و اهتمام ویژه به مسایل علمی و آموزشی و رسالت اصلی دانشگاه است.

همچنین این پژوهش نشان داد که از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل ابعاد استقلال به ترتیب استقلال مالی، استقلال حقیقی، استقلال سازمانی، آزادی علمی و استقلال کارکنان در اولویت قرار دارند. اولویت اصلی خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل، استقلال دانشگاه در تامین منابع مالی متنوع و وابسته نبودن به بودجه صرفاً دولتی، توزیع بودجه دانشگاهی، نگهداری درآمد حاصل از شهریه دانشجویان است. این یافته با نتیجه‌ی تحقیق زهرا کریمیان و همکاران مبنی بر این که موانع مالی بیشترین میانگین را در میان کلیه چالش‌ها و موانع تولید علم به خود اختصاص داده بودند، همخوانی دارد (۱۵). وزن بالا و اهمیت قابل توجه بعد استقلال مالی در دانشگاه علوم پزشکی نسبت به ابعاد دیگر هم در دانشگاه علوم پزشکی بابل و هم نسبت به بعد استقلال مالی در دانشگاه صنعتی نوشیروانی می‌تواند ناشی از رسالت و نوع خدمات‌رسانی متفاوت این دانشگاه نسبت به دانشگاه صنعتی نوشیروانی باشد. رسالت اصلی دانشگاه علوم پزشکی ارائه خدمات بهینه و متناسب به بیماران و همچنین خدمات آموزش اعم از تئوری و بالینی به فراگیران در سطوح مختلف از کاردانی تا فوق تخصص بالینی و غیربالینی است. همچنین تأمین نیازها و حقوق و مزایای طیف گسترده‌ای از کارکنان ماهر، نیمه ماهر، کارشناسی، تخصصی و فوق تخصصی بالینی و غیر بالینی، نیاز به تأمین تجهیزات پیشرفته و امروزی، تغییر بار بیماری‌ها، تغییرات فناوری و محتوای آموزشی متناسب با نیازهای سلامت، لزوم استانداردهای فضاها، آموزشی و درمانی، هزینه مراکز آزمون‌های بالینی و تخصصی و کارگاه‌های مهارتی، حرفه‌ای، تنوع و پیچیدگی نوع خدمات قابل ارائه در دانشگاه علوم پزشکی اعم از خدمات آموزشی، پژوهشی، مشاوره‌ای و درمانی و هزینه بالای ارائه این خدمات، موجب اهمیت یافتن بعد استقلال مالی در دانشگاه علوم پزشکی است. از طرفی ابلاغ برنامه‌های مختلف که گاهی به صورت پیش‌بینی

نشده و ناگهانی در مقاطع مختلف هر سال انجام می‌شود و دانشگاه علوم پزشکی ملزم به انجام آن است، از جمله برنامه‌های توسعه‌ای و تحولی مانند برنامه ارتقای بهره‌وری، برنامه‌های تحول نظام سلامت در حوزه‌های درمان و بهداشت، تحول و نوآوری در آموزش پزشکی در بسته‌های مشترک و ویژه حاوی برنامه‌های تحولی مناطق آمایشی از جمله توسعه آموزش مجازی، بین‌المللی‌سازی آموزش، حرکت به سمت دانشگاه نسل سوم و سایر برنامه‌های تحولی در حوزه‌های دیگر دانشگاه (فناوری اطلاعات و ارتباطات، تحقیقات و فناوری، توسعه مدیریت و منابع، دارو و غذا و فرهنگی دانشجویی) که متصل به سیستم‌های نظارتی و پایش و اعتبارسنجی درونی و بیرونی هستند، برای اجرا و عملیاتی شدن نیاز به منابع مالی متنوع دارند. اهمیت وزنی استقلال مالی در دانشگاه علوم پزشکی بابل از آنجا قابل اهمیت ویژه است که این بعد نزدیک به ۲ برابر بعد استقلال حقیقی، ۲/۵ برابر استقلال سازمانی، نزدیک به ۴ برابر آزادی علمی و بیش از ۵ برابر استقلال کارکنان است. این مطالعه نشان می‌دهد که از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی، در دانشگاه علوم پزشکی دستیابی به استقلال دانشگاهی بدون استقلال مالی امکان‌پذیر نیست. به بیانی دیگر اولویت دوم خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل یعنی استقلال حقیقی که همان استقلال دانشگاه در تدوین برنامه درسی رشته‌های تحصیلی در تمام مقاطع (کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری تخصصی بالینی و غیر بالینی، فلوشیپ و فوق تخصصی)، اعتبارسنجی دوره‌های آموزشی و سازمانی و پذیرش دانشجو به طور مستقل است و اولویت سوم آن یعنی استقلال سازمانی و اولویت چهارم آزادی علمی و اولویت پنجم استقلال کارکنان نسبت به بعد استقلال مالی از وزن کمتری برخوردار هستند. آنچه قابل ذکر است این است که اهمیت وزنی پایین سایر ابعاد استقلال دانشگاهی در دانشگاه علوم پزشکی نشان‌دهنده ارزش کم‌تر این ابعاد نسبت به استقلال مالی نیست، این مسأله می‌تواند بیانگر وابستگی و تحت‌الشعاع قرارگرفتن این ابعاد به بعد استقلال مالی باشد. می‌توان ادعا نمود که

دانشگاه در مسایلی مانند تصمیم‌گیری بر روی حقوق و مزایا کارکنان و اساتید، تصمیم‌گیری بر رویه‌های ارتقای کارکنان و اساتید دارند.

نتیجه‌گیری

از پژوهش حاضر می‌توان نتیجه گرفت که برای دستیابی به استقلال دانشگاهی، تعیین اولویت‌های ابعاد استقلال کمک‌کننده و رهنموددهنده است. چنان‌که مشخص گردید، در دانشگاه صنعتی نوشیروانی به دلیل اهمیت وزنی پایین‌تر و نزدیک به هم این ابعاد، باید برنامه‌ای برای حساس‌سازی نسبت به استقلال دانشگاهی و ارتقای تمامی ابعاد برای دستیابی به استقلال طرح‌ریزی گردد. با عنایت به اهمیت وزنی بالاتر و با فاصله‌های قابل توجه در دانشگاه علوم پزشکی به ویژه در بعد استقلال مالی و با توجه به یافته‌های پژوهش، برای این که دانشگاه علوم پزشکی بتواند به استقلال دانشگاهی دست یابد، در درجه اول می‌بایستی در راستای اجرای رسالت خود در ابعاد مختلف، بر برنامه‌های بودجه‌ای، تأمین اعتبارات لازم با استفاده از راهکارهای بودجه‌ای و غیر بودجه‌ای و تنوع‌بخشی در راه‌های درآمدزایی مانند استفاده از ظرفیت خیرین در تأمین اعتبارات، ارتباط با صنعت و سایر راهکارهای تأمین منابع تاکید و اهتمام نماید.

قدردانی

بدین وسیله از کلیه مسئولین و اعضای هیأت‌علمی دانشگاه صنعتی نوشیروانی و دانشگاه علوم پزشکی بابل که ما را در انجام هرچه بهتر این پژوهش یاری رساندند، سپاس‌گزاری می‌شود.

خبرگان دانشگاهی در دانشگاه علوم پزشکی نسبت به تحقق استقلال دانشگاهی حساسیت نسبتاً بالایی پیدا نموده‌اند و در جستجوی استقلال دانشگاهی هستند اما تحقق آن را در گرو استقلال مالی می‌دانند.

این پژوهش در مقایسه دیدگاه خبرگان دو دانشگاه علوم پزشکی بابل و صنعتی نوشیروانی که زیر مجموعه دو وزارتخانه مجزا (وزارت بهداشت و درمان، وزارت علوم تحقیقات و فناوری) می‌باشند نشان داد، اولویت خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی در آزادی علمی (با وزن بسیار بالاتر از دانشگاه علوم پزشکی) ولی اولویت خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل در استقلال مالی (با وزن بسیار بالاتر از دانشگاه نوشیروانی) است. همچنین در هر دو دانشگاه، اولویت دوم در استقلال حقیقی است و نشان‌دهنده این مطلب است که استقلال در برنامه درسی رشته‌های تحصیلی را در تمام مقاطع (کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری) و به طور کلی در اعتبارسنجی دوره‌های آموزشی و سازمانی و پذیرش دانشجویان از اولویت‌های مشترک خبرگان هر دو دانشگاه است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد وزن اولویت استقلال سازمانی از دیدگاه خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل اندکی بیشتر از وزن اولویت خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی است. این نشان‌دهنده آن است که خبرگان دانشگاه علوم پزشکی بابل نیاز بیشتری جهت استقلال دانشگاه در عزل و نصب، سازمان‌دهی و بازنگری ساختار و تشکیلات اداری احساس می‌کنند و نیز از نظر خبرگان هر دو دانشگاه استقلال کارکنان در آخرین اولویت قرار دارد، اما وزن اولویت در دانشگاه صنعتی نوشیروانی بسیار بیشتر از دانشگاه علوم پزشکی بابل است. به نظر می‌رسد خبرگان دانشگاه صنعتی نوشیروانی دغدغه بیشتری در ارتباط یا استقلال

منابع

1. Farasatkah M. [Esteghlal Daneshgahi; Tahavolat Mafhoomi va Chalesh haye Jahani An]. Institute for Social Cultural Studies; 2014: 94-361. [Persian]
2. Arasteh H. [Takamole Amoozesh Ali: Tahavolat Tarikhi Va Moshkelat Pishravi keshvarhaye Dar Hale Tosee]. Rahyaft. 2005; 36(1): 5-15. [Persian]
3. Fielden J. Global trends in university governance; 2008. [cited 2017 Dec 18]. available from: <http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200-1099079877269/547664->

- 1099079956815/Global_Trends_University_Governance_webversion.pdf
4. Ghofrani MB. [Masaele Sakhtari Amoozesh Ali Iran Va Rahhaye boron Raft Az An Dar Barnameh Chaharom]. Majles & Rahbord. 2003; 10(41): 73-100. [Persian]
 5. Fathollahi A, Yamani M, Sabaghian Z, Farasatkah M, Ghasi M. [Tahlil mohtava Barnamehaye Amoozeshe ali Ba Tamarkoz Bar Taghirat Sakhtari Va Karkardi Esteghlal Nezam Daneshgahi]. Journal of Science & Technology Policy. 2015; 7(1). [Persian]
 6. Javdani H. [Steghlal Elmi], Monograph]. Tehran: Institute for Research and Planning in Higher Education; 2003. [Persian]
 7. Zakir Salehi G. [Motalee Zarfiyathaye Ghanoni Esteghlal Daneshgahi Dar Iran]. Iranian Higher Education. 2013; 5(4): 23-55. [Persian]
 8. Communication From The Commission To The Council And The European Parliament.. Delivering on the modernisation agenda for Universities: Education, research and innovation. CfccEP; 2006. [citd 2017 Dec 31]. available from: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0208:FIN:en:PDF>
 9. Khorsandi Tāskouh A, Panahi M. Critical Analysis of International Ranking Systems of Universities; Policy Recommendations for Iran's Higher Education. Iranian Higher Education. 2016; 8(3): 111-136. [Persian]
 10. Nafisi AH. [Tahlil Nezam Amoozesh Ali]. Tehran: Institute for Research and Planning in Higher Education; 2001. [Persian]
 11. Arasteh H. [Modiriati Dar Daneshgahhaye Vabasteh Be Vezerat oloom, Tahghighat Va Fanavari : Chalesh Va Kastiha]. Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education. 2001; 7(3): 41-69. [Persian]
 12. Javdani H, Tofighi J, Ghazi Tabatabaee M, Pardakhtchi M H. [Managerial Subsystem in Iranian Higher Education: Past, Present and Future]. Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education. 2008; 14(2) : 139-161. [Persian]
 13. Roshan AR. [Esteghlal Mali Ya Esteghlal Sazmani Daneshgahha]. The world of economy. 2013; V(2928) . [citd 2017 Dec 31]. available from: <http://ipams.ir/?p=424>. [Persian]
 14. Karimian Z, Kojouri J, Lotfi F, Amini M. [Higher Education Administration and Accountability the Necessity of Autonomy and Academic Freedom from Faculties' Viewpoint]. Iranian Journal of Medical Education. 2012; 11(8) : 855-863. [Persian]
 15. Karimiyan Z, Sabaghiyan Z, Saleh Sedighpour. [Baresiye mavaneh Va Chaleshhaye Pazhoohesh va toolid elm Dar Daneshgahhaye oloom Pezeshki]. Iranian Higher Education. 2011; 3(4): 35-63. [Persian]
 16. Aghion PH, Dewatripont M, Hoxby C, Mas-Colell A, Sapir A. Why reform Europe's universities?. Bruegel Policy Brief. 2007; 04.
 17. Browyn A. How faculty make sense administrative methods and motives for change [dissertation]. New York : Syracuse University; 2004.
 18. Boland M. Academic Freedom and Struggle for the subject of composition. [dissertation]. New York : New York University of Rochester; 2003.
 19. Habibi A, Ezadyar S, Sarafrazi A. [Tasmimgiriye Chand Meyareh Fazy]. Tehran: Simay danesh Azar Publishing; 2014. [Persian]

Prioritizing the dimensions of university independence from the perspective of academic experts

Tahereh Aghamirzaei Mahali¹, Khadijeh Barimani², Jamileh Aqatabar Roudbari³,
Vahid fallah⁴

Abstract

Introduction: Independence is one of the structural and functional requirements of university. The purpose of this study was to prioritize the dimensions of university independence from the perspective of academic experts at Babol University of Medical Sciences and Noshirvani University of Technology.

Methods: This descriptive survey was conducted in 2017. Thirty faculty members of Noshirvani University of Technology and Babol University of Medical Sciences were selected by purposive sampling method to participate as academic experts in higher education, teaching and learning. Data collection tool was a researcher-made questionnaire based on paired comparison matrix whose validity was confirmed by the academic experts. Also, the incompatibility rate of the questionnaire was obtained at 0.085 and 0.074 at University of Medical Sciences and Noshirvani University of Technology, respectively. Data were analyzed using the AHP method in expert choice-11 software.

Results: The dimensions of university independence from the viewpoints of experts at Noshirvani University of Technology, in priority order, was academic freedom (weight=1.37), actual independence (weight=1.23), financial independence (weight=1.21), organizational independence and staff independence (weight=0.86). The dimensions of university independence from the viewpoints of experts at Babol University of Medical Sciences, in priority order, was financial independence (weight=2.33), actual independence (weight=1.25), organizational independence (weight=0.9), academic freedom (weight=0.61), and staff independence (weight=0.44).

Conclusion: Achieving a desired university independence is one of the most important strengths of higher education systems. Assessment of the university independence priorities of the two universities showed that the importance of each dimension is influenced by the mission, goals and functions of the university. It is therefore suggested that in order to achieve independence, a plan should be developed for sensitization towards university independence and promotion of all of the dimensions.

Keywords: Prioritization, financial independence, actual independence, organizational independence, academic freedom, staff independence

Addresses:

- ¹ Ph.D. student of higher education management, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Sari, Iran. Email: taghamirzaee@yahoo.com
- ² Ph.D. student of higher education management, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Sari, Iran. Email: kh_barimani@yahoo.com
- ³ Ph.D. student of higher education management, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Sari, Iran. Email: j.aghatabar@yahoo.com
- ⁴ (✉) Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Sari, Iran. Email: vahidfallah20@yahoo.com